

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 18 april 2019

Mål nr

B 3289-18

PARTER

Klagande

MS

Ombud och offentlig försvarare: Advokat JÖ

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Grovt penningtvättsbrott

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2018-06-05 i mål B 2101-18

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens domslut beträffande MS på så sätt att påföljden bestäms till fängelse i två år.

JÖ ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av MS i Högsta domstolen med 20 621 kr. Av beloppet avser 16 497 kr arbete och 4 124 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

MS har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom eller i vart fall lindra straffet och under alla förhållanden häva reseförbudet.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 5.

DOMSKÄL**Bakgrund**

1. Under maj 2017 vilseleddes den amerikanske medborgaren AB av en okänd person att betala drygt 2,7 miljoner kr till MS:s bankkonto. Vilseländet gick till på så sätt att en e-postkonversation mellan AB och ett italienskt galleri ”kapades”. I konversationen fördes det in uppgifter om att betalningen för en tavla skulle ske till ett bankkonto som tillhörde MS. AB genomförde betalningen via en belgisk bank.
2. Åklagaren väckte åtal mot MS och gjorde gällande att han gjort sig skyldig till grovt penningtvättsbrott. Han hade tagit emot beloppet på sitt konto och därefter överfört pengar till egna konton och till konton som tillhörde hans vänner och anhöriga. Vidare påstod åklagaren att MS hade

försökt att överföra resterande belopp om drygt 1,8 miljoner kr till ett bankkonto tillhörande ett bolag med säte i Belize samt, när detta misslyckades, till en medtilltalads bankkonto i Spanien.

3. Tingsrätten dömde MS för grovt penningtvättsbrott enligt 3 § första stycket 1 och 5 § första stycket lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott till fängelse i två år och sex månader.
4. Hovrätten har fastställt tingsrättens domslut.
5. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd med utgångspunkt i vad hovrätten har funnit styrkt beträffande gärningen.

Frågorna i målet

6. De frågor som aktualiseras i målet är dels hur penningtvättsbrottet förhåller sig till ett förbrott som utgjorts av ett bedrägeri, dels gärningens straffvärde.

Den rättsliga regleringen m.m.

Penningtvättsbrottet

7. Enligt 3 § lagen om straff för penningtvättsbrott förutsätts för straffansvar
 - dels att gärningen syftar till att dölja att pengar eller annan egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet eller till att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde,
 - dels att gärningsmannen antingen förfogar över egendomen på visst sätt (se 3 § första stycket 1) eller vidtar åtgärder som typiskt sett innebär att egendomens ursprung eller ägarförhållandena blir svåra att klarlägga (se 3 § första stycket 2).

8. Straffet för penningtvättsbrott är fängelse i högst två år (se 3 § andra stycket). För grovt penningtvättsbrott döms till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värden, om de brottsliga åtgärderna har ingått som ett led i en brottslighet som utövats systematiskt eller i större omfattning eller i annat fall varit av särskilt farlig art. (Se 5 §.)

9. Det som bestraffas vid penningtvätt är handlingar som ligger i tiden efter det att ett annat brott har fullbordats. Om åtgärderna vidtas innan det brott som gett upphov till den ekonomiska vinningen har fullbordats, kan det i stället vara fråga om straffbar medverkan till förbrottet. Rekvizitet ”härrör från brott” innebär att rekvisiten i en brottsbeskrivning och det allmänna kravet på uppsåt måste uppfyllas. De närmare omständigheterna kring förbrottet behöver emellertid inte visas. (Se prop. 2013/14:121 s. 22, 29 och 109.)

10. I rättsfallen ”Penningtvättshjälpen I–III” (Högsta domstolens domar den 14 december 2018 i målen B 5389-17, B 5253-17 respektive B 1751-18) har Högsta domstolen behandlat straffvärdebestämning vid penningtvättsbrott samt gradindelning och gradindelningens relation till straffvärdet.

Penningtvättsbrott när förbrottet utgörs av ett bedrägeri

11. Den som genom ett vilseledande förmår någon till handling eller underlåtenhet, som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den vilseleddes eller någon i vars ställe denne är, döms för bedrägeri (se 9 kap. 1 § första stycket brottsbalken).

12. Bedömningen av om skada och vinning har inträffat ska ske utifrån förhållandena vid tiden för den vilseleddes disposition. Redan en beaktansvärd fara för slutlig förlust anses innebära att den vilseleddes förmögenhetsställning försämras. Skade- och vinningsrekvisiten är typiskt sett uppfyllda i och med att dispositionen utsätter den vilseleddes förmögenhet för en så beskaffad fara

för slutlig förlust (jfr NJA II 1942 s. 329). Det innebär att fullbordanspunkten för bedrägeribrottet förläggs till ett tidigt stadium av händelseförloppet (jfr ”Växelbedrägeriet” NJA 1937 s. 185).

13. Ett betalningsuppdrag till en betaltjänstleverantör, t.ex. en bank i vilken gäldenären har ett konto, kan återkallas så länge beloppet står under betalarens rådighet (jfr ”Stenseles återkallade betalningsuppdrag” NJA 1995 s. 25 med hänvisningar). Beroende på vilken typ av avtalsförhållande som råder mellan den betalande och betaltjänstleverantören kan betalaren anses ha avhänt sig pengarna vid olika tidpunkter. Normalt sker det redan när betalningsordern har lämnats till leverantören (jfr 5 kap. 13 § lagen, 2010:751, om betaltjänster) eller när betalarens konto debiterats och mottagarens konto krediterats. Senast när rådigheten upphör har normalt fullbordanspunkten för bedrägeribrottet passerats.

14. Eftersom rådigheten över pengarna upphör tidigare än eller senast samtidigt med att betalningsmottagarens konto krediteras härrör pengarna från ett fullbordat bedrägeribrott vid den tidpunkten. Ansvar för penningtvättsbrott kan då aktualiseras.

Utgångspunkten för straffvärdet när förbrottet är ett förmögenhetsbrott

15. Högsta domstolen har i ett antal avgöranden givit vissa hållpunkter för bestämningen av straffvärdet vid förmögenhetsbrott enbart utifrån värdet. Av ”Pälshäleriet” NJA 2013 s. 654 framgår dels att straffvärdet vid häleribrott som utgångspunkt motsvarar fängelse i sex månader när värdet uppgår till fem basbelopp, dels att straffvärdet motsvarar fängelse i ett år om värdet uppgår till cirka 18 basbelopp. Värdet av godset uppgick i avgörandet till cirka 12 basbelopp, vilket ansågs motsvara ett straffvärde om fängelse i nio månader. I ”Penningtvättshjälpen I-III” har Högsta domstolen uttalat att motsvarande synsätt bör anläggas vid penningtvätt som hänger samman med förmögenhetsbrott (se t.ex. ”Penningtvättshjälpen I” p. 29).

16. I ”Penningtvättshjälpen II”, där värdet uppgick till knappt 1,8 miljoner kr, ansågs beloppets storlek i sig tala för ett straffvärde omkring fängelse i ett år och sex månader. Här beaktades beloppets alltmer avtagande betydelse för brottets straffvärde. Detta beaktades också i ”Penningtvättshjälpen I” som avsåg ett belopp om drygt 30 miljoner kr. Enligt Högsta domstolen talade beloppet för ett straffvärde som uppgick till fängelse i tre år och sex månader.

Bedömningen i detta fall

Gärningen

17. Hovrätten har funnit utrett att AB vilseletts att betala till fel konto, att beloppet betalades till MS:s konto, att ett antal överföringar gjordes från MS:s konto och att han försökte göra ytterligare överföringar i nära anslutning till mottagandet. MS:s syfte med överföringarna var att dölja att pengarna härrörde från bedrägeribrottet och att främja möjligheterna för någon, bl.a. honom själv, att tillgodogöra sig medlen.

18. Senast i samband med att MS tog emot beloppet på sitt bankkonto var förbrottet, dvs. bedrägeriet, fullbordat. Pengarna härrörde alltså från brott i den mening som avses i 3 § lagen om straff för penningtvättsbrott.

Rubricering

19. Redan med hänsyn till värdet, drygt 2,7 miljoner kr, är brottet att bedöma som ett grovt penningtvättsbrott.

Straffvärde

20. Med beaktande av de hållpunkter som tidigare har angetts av Högsta domstolen (se p. 15 och 16), talar beloppets storlek i sig för ett straffvärde om cirka ett år och nio månader.

21. Detta är emellertid bara en utgångspunkt. Straffvärdet för den enskilda gärningen måste bedömas mot bakgrund av samtliga omständigheter. (Se t.ex. ”Penningtvättshjälpen I” p. 29–31.)

22. MS:s penningtvättsåtgärder har innefattat förflyttning av en del av beloppet samt försök att föra resterande belopp utomlands. Därtill kommer att han i vart fall haft viss insikt i den bakomliggande brottsligheten. Dessa omständigheter påverkar straffvärdet i skärpande riktning. Några förmildrande omständigheter hänförliga till gärningen har inte framkommit.

23. Vid en samlad bedömning får gärningens straffvärde anses motsvara fängelse i drygt två år.

Påföljdsbestämningen i övrigt

24. Påföljden för MS ska med hänsyn till gärningens höga straffvärde bestämmas till fängelse.

25. MS har haft reseförbud i ungefär ett och ett halvt år, vilket under sju månader varit förenat med anmälningsskyldighet. Detta bör medföra en strafflindring motsvarande cirka två månader (se 29 kap. 5 § första stycket 8 brottsbalken; jfr prop. 2014/15:37 s. 28 f. samt ”Fondmäklaren på Alfred Berg” NJA 2003 s. 414 och ”Häktningsrestriktionerna” NJA 2015 s. 769).

26. Sammantaget bör fängelsestraffets längd bestämmas till två år.

27. Hovrättens domslut ska därför ändras på så sätt att straffet för MS ska bestämmas till fängelse i två år.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Kerstin Calissendorff, Johnny Herre (referent), Ingemar Persson, Stefan Johansson och Eric M. Runesson
Föredragande justitiesekreterare: Josefine Wendel